

«Κι αν πάλι αναρωτιέστε εάν υπάρχει δικαιοσύνη στον κόσμο, θα πρέπει να αρκεστείτε στην εξής απάντηση: Προς το παρόν όχι, σίγουρα όχι, μέχρι αυτή την Παρασκευή».

ΑΛΦΡΕΝΤ ΝΤΕΜΠΛΙΝ

«Ήρθα στη Γιουγκοσλαβία για να δω τι σημαίνει ιστορία με σάρκα και οστά».

ΡΕΜΠΕΚΑ ΓΟΥΕΣΤ

«...είναι γραφτό να είμαι πιστός στον εφιάλτη της επιλογής μου».

ΤΖΟΖΕΦ ΚΟΝΡΑΝΤ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Γαλλική Ριβιέρα, 1956

Οι λύκοι συνήθως γεννιούνται με μάτια βαθυγάλαζα. Έπειτα ξανοίγουν και σταδιακά ξεθωριάζουν, ώσπου παίρνουν το οριστικό τους χρώμα, που είναι συνήθως κίτρινο. Τα χάσκι από την άλλη έχουν μπλε μάτια, κι έτσι οι άνθρωποι νομίζουν ότι υπάρχουν και λύκοι γαλανομάτηδες, αλλά, για να ακριβολογούμε, δεν υπάρχουν. Αν συναντήσετε ποτέ λύκο με μπλε μάτια, τότε δεν θα είναι καθαρόαιμος, θα είναι υβρίδιο. Η Ντάλια Ντρέσνερ είχε τα πιο εντυπωσιακά μπλε μάτια που έχω δει ποτέ σε γυναίκα. Στοιχηματίζω όμως πως βαθιά μέσα της είχε και κάτι από λύκο.

Η Ντρέσνερ υπήρξε σταρ του γερμανικού κινηματογράφου τη δεκαετία του τριάντα και του σαράντα και τον καιρό εκείνο σχετίστηκε μαζί της για ένα σύντομο χρονικό διάστημα. Κοντεύει τα σαράντα τώρα, αλλά ακόμα και στο ανελέητο τεχνικολόρ εξακολουθεί να είναι εκπληκτικά όμορφη, με τα ληθαργικά, σπινθηροβόλα μάτια της, που μοιάζουν ικανά να κατεδαφίσουν ολόκληρα κτίρια με μια αδιάφορη ματιά τους ή με ένα επίμονο βλέμμα τους. Και σίγουρα κατάφεραν να κάψουν την καρδιά μου.

Ο πόνος του χωρισμού δεν ξεχνιέται, έτσι δεν ξεχνιέται και το πρόσωπο μιας γυναίκας που αγάπησες, ιδίως όταν τη γυναίκα αυτή ο Τύπος τη χαρακτηρίζει Γερμανίδα Γκάρμπο. Και φυσικά

αποτυπώνεται στη μνήμη και ο τρόπος που κάνει έρωτα. Αναμενόμενο, μιας και η ανάμνηση του έρωτά της είναι πρακτικά το μόνο που σου μένει.

«Μη σταματάς», ψέλλιζε τις λιγοστές φορές που προσπάθησα να την ικανοποιήσω στο κρεβάτι.

Λες και είχα καμιά πρόθεση να σταματήσω. Ευχαρίστως θα συνέχιζα να κάνω έρωτα στην Ντάλια μέχρι το τέλος του κόσμου.

Την ξανάδα στον κινηματογράφο Εντέν στο Λα Σιοτά κοντά στη Μασσαλία, που λέγανε πως είναι ο παλαιότερος και μικρότερος κινηματογράφος στον κόσμο. Εκεί οι αδελφοί Λιμιέρ πρόβαλαν την πρώτη τους ταινία το 1895. Είναι πάνω στο γιαλό, απέναντι από μια μαρίνα με πολλά αγκυροβολημένα ακριβά σκάφη και ιστιοπλοϊκά και πολύ κοντά στο τρισάθλιο διαμέρισμα όπου εγκαταστάθηκα αφότου έφυγα από το Βερολίνο. Το Λα Σιοτά είναι ένα παλιό ψαροχώρι που ζωντάνεψε χάρη σε ένα σημαντικό ναυπηγείο του γαλλικού ναυτικού – αν και η λέξη σημαντικό συνήθως δεν συμβαδίζει με το γαλλικό ναυτικό. Έχει μια ωραία παραλία και αρκετά ξενοδοχεία, σε ένα από τα οποία δουλεύω κι εγώ.

Άναψα τσιγάρο και καθώς παρακολουθούσα την ταινία, προσπάθησα να θυμηθώ ποιες ακριβώς συνθήκες οδήγησαν στην πρώτη μας συνάντηση. Πότε ήταν; Το 1942; Το 1943; Η αλήθεια είναι πως δεν έβρισκα ότι η Ντάλια έμοιαζε με την Γκάρμπο. Κατά τη γνώμη μου έμοιαζε περισσότερο στη Λορίν Μπακόλ. Η Γερμανίδα Γκάρμπο ήταν ιδέα του Γιόζεφ Γκέμπελς. Μου είχε αποκαλύψει ότι η μοναχική Σουηδέζα ήταν μια από τις αγαπημένες ηθοποιούς του Χίτλερ και *Η κυρία με τις καμέλιες* μια από τις αγαπημένες του ταινίες. Δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι ο Χίτλερ είχε μια αγαπημένη ταινία, και ιδίως κάποια τόσο ρομαντική όσο *Η κυρία με τις καμέλιες*, ωστόσο ο Γκέμπελς έλεγε ότι όποτε ο Φύρερ έβλεπε αυτή την ταινία, τα μάτια του πλημμύριζαν δάκρυα και κατόπιν έλαμπε για ώρες ολόκληρες. Για τον Γκέμπελς η προώθηση της Ντάλια ως απάντηση του γερμανικού κινηματογράφου

στην Γκρέτα Γκάρμπο ήταν σίγουρα ένας ακόμα τρόπος για να αποσπάσει την εύνοια του Χίτλερ, και φυσικά της Ντάλια. Ανέκαθεν ο Γκέμπελς προσπαθούσε να καλοπιάνει διάφορες ηθοποιούς. Όχι βέβαια ότι τον κατηγορώ που προσπαθούσε να καλοπιάνει την Ντάλια Ντρέσνερ. Πολλοί άντρες το έκαναν.

Πέρασε μεγάλο μέρος της ζωής της στην Ελβετία, αλλά γεννήθηκε στην Πούλα της Ίστρια, η οποία μετά το 1918 και τη διάλυση της Αυστρο-Ουγγαρίας εκχωρήθηκε στην Ιταλία. Όμως αυτή η χερσόνησος αποτελούσε πάντοτε φυσική προέκταση της Γιουγκοσλαβίας – οι πρόγονοι της Ντάλια μάλιστα ήταν όλοι Κροάτες –, και έτσι, προκειμένου να γλιτώσει από την υποχρεωτική ιταλοποίηση και την πολιτιστική καταπίεση των φασιστών του Μουσολίνι, πήγε να μείνει στο Ζάγκρεμπ από πολύ μικρή ηλικία. Το αληθινό της όνομα ήταν Σοφία Μπράνκοβιτς.

Μετά το τέλος του πολέμου αποφάσισε να φύγει από το σπίτι της κοντά στη Ζυρίχη και να επιστρέψει στο Ζάγκρεμπ, για να βρει ό,τι είχε απομείνει από την οικογένειά της. Το 1947 τη συνέλαβε η γιουγκοσλαβική κυβέρνηση με την κατηγορία της συνεργασίας με τους Ναζί κατά την περίοδο του πολέμου, όμως ο Τίτο – που ως γνωστόν ήταν ερωτοχτυπημένος μαζί της – επενέβη προσωπικά και κανόνισε να αποφυλακιστεί. Επιστρέφοντας στη Γερμανία, επιχείρησε μια επάνοδο στον κινηματογράφο, αλλά οι συνθήκες καθυστέρησαν την επιστροφή της. Ευτυχώς για την Ντάλια, δέχτηκε προτάσεις από την Ιταλία και έπαιξε σε αρκετές πετυχημένες ταινίες. Όταν ο Σεσίλ Μπ. Ντε Μιλ έκανε τη διανομή της ταινίας του *Σαμψών και Δαλιδά*, το 1949, είχε υπόψη του την Ντάλια προτού τελικά καταλήξει στην πιο ασφαλή επιλογή της Χέντι Λαμάρ. Η Χέντι ήταν καλή – και σίγουρα πολύ όμορφη –, πιστεύω όμως ότι η Ντάλια θα ήταν πειστική. Η Χέντι έπαιξε το ρόλο της σαν τριανταπεντάχρονη μαθητριάδα. Η Ντάλια θα τον έπαιζε όπως έπρεπε. Σαν μια σαγηνευτική γυναίκα με μυαλό δυνατό σαν τα μούσकुλα του Σαμψών. Το 1955 ωστόσο

ξανάπαιξε σε γερμανική ταινία και κέρδισε το βραβείο καλύτερης ερμηνείας στο κινηματογραφικό Φεστιβάλ Βενετίας με την ταινία *Ο στρατηγός του Διαβόλου* και συμπρωταγωνιστή τον Κουρτ Γιούργκενς. Όμως οι Άγγλοι έδωσαν στην Ντάλια τους πιο πετυχημένους ρόλους της και συγκεκριμένα η British Lion Films, που την έκανε πρωταγωνίστρια σε δύο ταινίες, στο πλευρό του Ντερκ Μπόγκαρτ.

Όλα αυτά τα έμαθα διαβάζοντας το πρόγραμμα που αγόρασα από το μικρούτσικο φουαγιέ πριν αρχίσει η ταινία, έτσι για να ενημερωθώ λιγάκι για την πορεία της ζωής της. Λιγότερο ενδιαφέρουσα από τη δική μου και για τον ίδιο ακριβώς λόγο περισσότερο διασκεδαστική.

Η ταινία ήταν μια κωμωδία με τον Ρεξ Χάρισον που στα γαλλικά λεγόταν *Le Mari Constante*. Τι παράξενο να ακούω μια φωνή που δεν ήταν δική της και μιλούσε μάλιστα γαλλικά. Τα γερμανικά της Ντάλια είχαν πάντα μια γλυκιά βραχνάδα. Ίσως στα αγγλικά να ήταν καλή η ταινία, μα στα γαλλικά σίγουρα δεν ήταν και δεν έφταιγε ούτε η μεταγλώττιση ούτε ο κόμπος που μου έσφιγγε το λαιμό τώρα που την ξανάβλεπα. Η ταινία ήταν απλώς κακή και σιγά σιγά τα μάτια μου έκλεισαν μέσα στο ζεστό σκοτάδι της Ριβιέρας και ένιωσα να γυρίζω πίσω στο καλοκαίρι του 1942...

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ξύπνησα από έναν πολύωρο αλλά ανήσυχο ύπνο σε έναν μαυρόασπρο κόσμο, με το μαύρο να κυριαρχεί και να διανθίζεται από ασημιά στολίδια. Είχα κλέψει μερικά λουμινάλ από το εξοχικό του στρατηγού Χάιντριχ έξω από την Πράγα για να με βοηθήσουν να κοιμηθώ. Ο ίδιος δεν τα χρειαζόταν, επειδή απλούστατα ήταν νεκρός, αλλιώς δεν πρόκειται να του τα έκλεβα. Τα χάπια τα έβρισκες πιο δύσκολα ακόμα κι από το αλκοόλ, που, όπως όλα, ήταν σε έλλειψη, κι εγώ τα χρειαζόμουν γιατί ως μέλος της Υπηρεσίας Ασφαλείας ήμουν πλέον κομμάτι της φρίκης πολύ περισσότερο από τον Χάιντριχ. Εκείνος ήταν νεκρός, θάφτηκε τον περασμένο μήνα με όλες τις στρατιωτικές τιμές, με μια σκελίδα σκόρδο στο στόμα και ένα παλούκι μπηγμένο στην καρδιά. Είχε τελειώσει μια και καλή, με τις τελευταίες εκδικητικές σκέψεις του για τους Τσέχους δολοφόνους του κολλημένες, σαν παγωμένη λάσπη, μέσα στο μακρόστενο κεφάλι του, που έμοιαζε βγαλμένο από πίνακα του Ελ Γκρέκο, κι έτσι πια δεν μπορούσε να βλάψει κανέναν. Ωστόσο εγώ, με τις οικτρές προσπάθειές μου να παραμείνω ζωντανός σχεδόν με κάθε κόστος, μπορούσα ακόμη να πληγωθώ και να πληγώσω. Και όσο ο θάνατος έπαιζε την κατάμαυρη ρομβία του, θα συνέχιζα να χορεύω στον θλιβερό, χαστικό ρυθμό που αντηχούσε αμειλικτα από το όργανό του, σαν παπουτσωμένη μαϊμού, με μια φριχτή μάσκα στη μούρη και ένα κονσερβοκούτι στο χέρι. Βεβαί-

ως αυτό δεν με έκανε ασυνήθιστο, με έκανε απλώς Γερμανό.

Το Βερολίνο απέπνεε μια στοιχειωμένη αύρα το καλοκαίρι εκείνο, λες και πίσω από κάθε δέντρο και σε κάθε γωνιά του δρόμου παραμόνευε μια αγριεμένη νεκροκεφαλή ή ένα τρομερό φάντασμα με γουρλωμένα μάτια. Κάποιες φορές, όταν ξυπνούσα στο κρεβάτι μου στο διαμέρισμα της Φαζάνεν Στράσε λουσμένος στον ιδρώτα, ένιωθα ότι ένας δαίμονας στρογγυλοκαθόταν στο στήθος μου κόβοντας την ανάσα μου και μες στην αγωνία μου να αναπνεύσω και να βεβαιωθώ ότι ζω, άκουγα συχνά τον εαυτό μου να βάζει τις φωνές και να πασχίζει να πιάσει τον πνιγηρό αέρα που ξεφυσούσα όλη μέρα που κοιμόμουνα. Συνήθως άναβα τοιγάρο με τη ζέση ανθρώπου που χρειάζεται τον καπνό για να αναπνεύσει καλύτερα και να υπερνικήσει την πανταχού παρούσα γεύση των μαζικών δολοφονιών και της ανθρώπινης παρακμής, που φώλιαζε στο στόμα μου σαν παλιό, σάπιο δόντι.

Ίχνος χαράς δεν προκαλούσε η καλοκαιρινή λιακάδα. Έμοιαζε να έχει κακή επίδραση, να κάνει τους Βερολινέζους ευέξαπτους μέσα στον καύσωνα, μιας και δεν είχαν παρά μόνο νερό για να πουν, θυμίζοντάς τους συνεχώς πόσο περισσότερη ζέστη είχε στις κατάξερές στέπες της Ρωσίας και της Ουκρανίας, όπου τώρα τα αγόρια μας έδιναν μια μάχη που ήδη φαινόταν δυσκολότερη απ' όσο περιμέναμε. Ο ήλιος του απομεσήμερου γέμιζε σκιές τα σπίτια στους δρόμους γύρω από την Αλεξάντερπλάτς και έπαιζε παιχνίδια με τα μάτια σου, έτσι που η φωσφίνη του αμφιβληστροειδή σου – από το ανελέητα έντονο φως – γεννούσε εμπρός σου την πρασινωπή αύρα αμέτρητων νεκρών. Εγώ ανήκα στις σκιές και μόνο εκεί ένιωθα άνετα, σαν γριά αράχνη που θέλει απλώς την ησυχία της. Όμως αυτό ήταν μάλλον ανέφικτο. Στη Γερμανία έπρεπε να προσέχεις όταν ήσουν καλός σε κάτι. Κάποτε ήμουν ένας καλός επιθεωρητής στην Κρίπο,* προτού οι εγκληματίες φορέσουν γκρί-

* Kriminalpolizei: Δίωξη Εγκλήματος. (Σ.τ.Μ.)

ζες κομψές στολές και κριθούν έγκλειστοι σχεδόν μόνο οι αθώοι. Το 1942 η δουλειά του Βερολινέζου μπάτσου ήταν να βάζει ποντικοπαγίδες σε ένα κλουβί γεμάτο τίγρεις, που λέει ο λόγος.

Υπό τις διαταγές του Χάιντριχ δούλευα νύχτες στο Πρεζίντιουμ της Αστυνομίας στην Αλεξάντερπλάτς και ήμουν εντάξει. Δεν είχα να κάνω καμιά δουλειά της προκοπής, αλλά ούτε είχα και καμιά όρεξη να συνναστρέφομαι με τους Ναζί συναδέλφους μου και να ακούω τις άσπλαχνες συζητήσεις τους. Το Τμήμα Ανθρωποκτονιών, τα απομεινάρια του Τμήματος Ανθρωποκτονιών – που υπήρχε για να εξιχνιάζει ανθρωποκτονίες – μου επέτρεπε να έχω την ησυχία μου, σαν φυλακισμένος που τον ξέχασαν και όποιος τολμά να ρίξει μια ματιά στο πρόσωπό του βλέπει το θάνατο. Ούτε εμένα μου πολυάρεσε να το κοιτάζω. Σε αντίθεση με το Αμβούργο και τη Βρέμη, στο Βερολίνο δεν γίνονταν νυχτερινές αεροπορικές επιδρομές, κι έτσι η πόλη βυθιζόταν σε μια νεκρική σιγή, τόσο αλλιώτικη από το Βερολίνο του καιρού της Βαϊμάρης, τότε που ήταν η πιο πολύβουη και συναρπαστική πόλη του κόσμου. Τι φώτα, τι μουσικές και κυρίως τι ελευθερία, τότε που τίποτα δεν έμενε κρυφό και κανείς δεν έπρεπε να κρύψει ποιος ήταν ή τι ήταν – απίστευτο φαινόταν τώρα που κάποτε ήταν έτσι τα πράγματα. Πάντως εμένα το Βερολίνο της Βαϊμάρης μου ταίριαζε καλύτερα. Η Δημοκρατία της Βαϊμάρης ήταν η πιο δημοκρατική δημοκρατία από όλες, αλλά, όπως όλες οι μεγάλες δημοκρατίες, βγήκε λιγάκι εκτός ελέγχου. Πριν από το 1933 όλα επιτρέπονταν, εφόσον η αληθινή φύση της δημοκρατίας είναι να ενθαρρύνει τη διαφθορά και την υπερβολή σε όλες τις μορφές της, όπως άλλωστε διαπίστωσε και ο ίδιος ο Σωκράτης με το ανάλογο τίμημα. Η διαφθορά και η υπερβολή της Βαϊμάρης ωστόσο εξακολουθούσαν να είναι προτιμότερες από τη βιβλική βδελυγμία που διέπρατταν τώρα στο όνομα των Νόμων της Νυρεμβέργης. Πριν ζήσω στη ναζιστική Γερμανία, δεν νομίζω πως ήξερα τι σημαίνει θανάσιμο αμάρτημα.

Καμιά φορά όταν κοιτούσα έξω από το παράθυρο του γραφείου τη νύχτα, έβλεπα το είδωλό μου να με κοιτά – ίδιο αλλά και αλλιώς, σαν μια άλλη αρρωστημένη εκδοχή του εαυτού μου, ένα σκοτεινό άλλο εγώ, ένας σατανικός δίδυμος αδελφός ή ένας προάγγελος του θανάτου ίσως. Πού και πού άκουγα αυτό τον απόκοσμο, μαραμένο σωσία να μου λέει κοροϊδευτικά: «Πες μου, Γκούντερ, τι θα αναγκαστείς να κάνεις σήμερα και ποιανού τον κώλο θα υποχρεωθείς να φιλήσεις για να σώσεις το άθλιο τομάρι σου;»

Καλή ερώτηση.

Από την αετοφωλιά του γραφείου μου στον ανατολικό, ακριανό πύργο του Αρχηγείου της Αστυνομίας άκουγα συχνά τα τρένα που έφταναν και έφευγαν από το σταθμό της Αλεξάντερπλάτς. Μόλις που φαινόταν η σκεπή – ή μάλλον τα απομεινάρια της σκεπής – της παλιάς ορθόδοξης συναγωγής στην Κάιζερ Στράσε, που νομίζω ότι βρισκόταν εκεί πριν από τον Γαλλοπρωσικό πόλεμο και ήταν από τις μεγαλύτερες συναγωγές της Γερμανίας, με περίπου εκατόν ογδόντα πιστούς. Δηλαδή Εβραίους. Η συναγωγή της Κάιζερ Στράσε ανήκε στην περιοχή που περιπολούσα όταν ήμουν ακόμη νεαρός *Σούπο*,* στις αρχές της δεκαετίας του είκοσι. Καμιά φορά έπιανα κουβέντα με τα αγόρια που πήγαιναν στην Εβραϊκή Σχολή Αρρένων και συνήθιζαν να χαζεύουν τα τρένα στο σταθμό. Μια φορά ένας άλλος ένστολος μπάτσος με είδε να μιλάω μαζί τους και με ρώτησε: «Τι έχεις να πεις εσύ με τους Εβραίους;» Κι εγώ του είπα: «Παιδιά είναι, και έχω να πω μαζί τους ό,τι θα είχα να πω και με οποιοδήποτε άλλο παιδί». Βεβαίως όλα αυτά συνέβησαν προτού μάθω ότι έχω κι εγώ μέσα μου μια σταλιά εβραϊκό αίμα. Αλλά ίσως αυτό να εξηγεί και γιατί ήμουν καλός μαζί τους. Προτιμώ όμως να σκέφτομαι ότι δεν εξηγεί τίποτα απολύτως.

Καιρό είχα να δω εβραιόπουλα στην Κάιζερ Στράσε. Από τις

* Αστυνομία Προστασίας – η Schutzpolizei ή Schupo (Σ.τ.Μ.)

αρχές του Ιουνίου απέλαυαν τους Εβραίους του Βερολίνου από ένα προσωρινό στρατόπεδο στην Γκρόσε Χάμπουργκερ Στράσε προς προορισμούς κάπου στα ανατολικά, όμως γινόταν ολοένα και πιο γνωστό ότι ο προορισμός τους ήταν πολύ πιο τελικός από ένα νεφελώδες σημείο στο χάρτη. Συνήθως οι απελάσεις γίνονταν νύχτα, όταν δεν υπήρχε τριγύρω κανείς μάρτυρας, αλλά ένα πρωί, γύρω στις πέντε, ενώ έλεγχα μια περίπτωση μικροκλοπής στο σταθμό Ανχάλτερ, είδα καμιά πενηνταριά ηλικιωμένους Εβραίους να στοιβάζονται στα κλειστά βαγόνια ενός ανυπόμονου τρένου. Θύμιζαν πίνακα του Πίτερ Μπρέγκελ από τον καιρό που η Ευρώπη ήταν πιο βάρβαρη – τότε που βασιλιάδες και αυτοκράτορες διέπρατταν τα στυγερά εγκλήματά τους στο φως της μέρας και όχι τις ώρες που όλοι κοιμούνται και δεν τα βλέπουν. Τα βαγόνια δεν ήταν κι άσχημα, όμως είχα ήδη σχηματίσει μια ξεκάθαρη εικόνα για την τύχη αυτών των Εβραίων, σε αντίθεση μάλλον με τους ίδιους, γιατί αν ήξεραν τι θα τους συνέβαινε, δεν νομίζω να επιβιβάζονταν ποτέ σε εκείνα τα τρένα.

Παραλίγο να με διώξει ένας μεγαλούτσικος Βερολινέζος Σούπο, αλλά του έδειξα το σήμα μου και του είπα να πάει να γαμηθεί.

«Συγγνώμη, κύριε», είπε αγγίζοντας απαλά το δερμάτινο πηλήκιο του, «δεν κατάλαβα ότι είστε της Ασφάλειας».

«Πού πάει το τρένο;» τον ρώτησα.

«Κάπου στη Βοημία. Στο Τερέζιενσταντ, κάπως έτσι το είπαν νομίζω. Σχεδόν τους λυπάται κανείς, ε; Αλλά είναι μάλλον καλύτερα, και γι' αυτούς και για μας. Για μας τους Γερμανούς εννοώ. Θα ζήσουν καλύτερα εκεί, με τους δικούς τους, σε μια καινούργια πόλη, έτσι δεν είναι;»

«Όχι, αποκλείεται να ζήσουν καλύτερα στο Τερέζιενσταντ», του είπα. «Μόλις επέστρεψα από τη Βοημία», πρόσθεσα και μετά του εξιστόρησα όλα όσα ήξερα για το μέρος αυτό και κάτι παραπάνω για όλα αυτά που συνέβαιναν στη Ρωσία και στην Ουκρανία.

Η τρομοκρατημένη έκφραση που ζωγραφίστηκε στο ροδαλό

πρόσωπό του άξιζε το ρίσκο που πήρα αποκαλύπτοντας την ωμή και σκληρή αλήθεια.

«Θα αστειεύεστε», είπε.

«Κάθε άλλο. Είναι γεγονός ότι εμείς δολοφονούμε συστηματικά χιλιάδες ανθρώπους εκεί πέρα, στους βάλτους στα ανατολικά της Πολωνίας. Το ξέρω. Το είδα με τα ίδια μου τα μάτια. Κι όταν λέω “εμείς”, εννοώ εμάς, την Αστυνομία. Την Ασφάλεια. Εμείς δολοφονούμε».

Ο Σούπο ανοιγόκλεισε σαστισμένος τα μάτια σαν να άκουσε κάτι ακατανόητο.

«Αποκλείεται να είναι αλήθεια αυτό που είπατε, κύριε. Σίγουρα θα αστειεύεστε».

«Δεν αστειεύομαι καθόλου. Σου είπα τη μόνη ίσως αλήθεια που θα ακούσεις σήμερα. Ρώτα να μάθεις αν θέλεις, αλλά κάν' το διακριτικά. Σε κανέναν δεν αρέσει να μιλάει γι' αυτά για προφανείς λόγους. Μπορεί να μπλέξεις. Μπορεί και οι δύο να μπλέξουμε. Πίστεψέ με όμως, αυτοί οι Εβραίοι μπαίνουν στο τρένο για την Κόλαση. Το ίδιο κι εμείς».

Απομακρύνθηκα με ένα χαμόγελο σαδιστικό. Στη ναζιστική Γερμανία η αλήθεια είναι πανίσχυρο όπλο.

Ωστόσο ένας από τους δολοφόνους της Ασφάλειας ήταν εκείνος που με ξανάβαλε στο παιχνίδι. Κυκλοφορούσε η φήμη ότι ένας Αυστριακός, ο Ερνστ Καλτενμπρούνερ, θα γινόταν ο επόμενος αρχηγός του Κεντρικού Γραφείου Ασφαλείας του Ράιχ, αλλά, σύμφωνα με την ίδια φήμη, για να εγκριθεί ο διορισμός του από τον Χίτλερ, έπρεπε πρώτα να αποτοξινωθεί από το αλκοόλ σε ένα σανατόριο της Ελβετίας. Έτσι λοιπόν η Κρίπο αφέθηκε στα ικανά αλλά και ολότελα δολοφονικά χέρια του στρατηγού Άρτουρ Νέμπε, που μέχρι τον περασμένο Νοέμβριο διοικούσε την Ομάδα Επιχειρήσεων Β των Ες Ες στη Λευκορωσία. Τώρα τη διοίκηση της Ομάδας Β την ανέλαβε άλλος, αλλά αν ίσχυαν όσα ακούγονταν στην Αλεξάντερπλάτς – και είχα λόγους να πιστεύω ότι

ίσχυαν –, τότε οι άνθρωποι του Νέμπε είχαν σκοτώσει πάνω από σαράντα πέντε χιλιάδες ανθρώπους, προτού τελικά κερδίσει το εισιτήριο της επιστροφής του για το Βερολίνο.

Σαράντα πέντε χιλιάδες. Ασύλληπτος αριθμός. Το Σπορτπαλάς του Βερολίνου, όπου οι Ναζί διοργάνωναν πολλές συγκεντρώσεις τους, χωρούσε δεκατέσσερις χιλιάδες. Τρία ολόκληρα Σπορτπαλάς γεμάτα κόσμο, έτοιμα να ζητωκραυγάσουν σε μια ομιλία του Γκέμπελς. Τόσοι είναι οι σαράντα πέντε χιλιάδες. Βεβαίως εκείνοι που δολοφονήθηκαν δεν ζητωκραύγαζαν.

Αναρωτιόμουν τι έλεγε ο Νέμπε στη γυναίκα του την Ελίζ και στην κόρη του την Γκιζέλα για όσα έκανε στους βάλτους της Ρωσίας. Η Γκιζέλα ήταν μια όμορφη νεαρή γυναίκα δεκαέξι χρόνων και ήξερα πως ο Άρτουρ τη λάτρευε. Ήταν και έξυπνη. Άραγε τον ρώτησε ποτέ για τη δουλειά του στα Ες Ες; Ή μήπως διέκρινε κάτι ασαφές στα αλεπουδίσια μάτια του πατέρα της και άλλαξε απλώς κουβέντα, όπως έκαναν άλλοτε όλοι όταν ερχόταν στην επιφάνεια το θέμα του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου; Κανείς δεν ήθελε να το συζητάει, ούτε εγώ. Όποιος δεν είχε βρεθεί στα χαρακώματα δεν μπορούσε καν να φανταστεί πώς ήταν. Όχι βέβαια ότι ο Άρτουρ Νέμπε είχε λόγους να ντρέπεται για όσα έκανε τότε, νεαρός υπολοχαγός στο Τάγμα Σκαπανέων του Δέκατου Έβδομου Σώματος Στρατού (Πρώτου Δυτικο-Πρωσικού) στο Ανατολικό Μέτωπο, προσβλήθηκε δύο φορές από αέρια και κέρδισε επάξια έναν πρώτης τάξεως Σιδηρούν Σταυρό. Προφανώς ο Νέμπε δεν πολυσυμπαθούσε του Ρώσους, ωστόσο ουδέποτε θα έλεγε στην οικογένειά του ότι πέρασε το καλοκαίρι του 1941 δολοφονώντας σαράντα πέντε χιλιάδες Εβραίους. Βεβαίως ήξερε ότι εγώ το ήξερα και εξακολουθούσε να με κοιτάζει στα μάτια, και μολονότι ποτέ δεν το συζητήσαμε, τελικά περισσότερο κι από εκείνον με εντυπωσίαζε το γεγονός ότι ανεχόμουν την παρέα του, αν και μετά βίας. Προφανώς αφού μπόρεσα να δουλέψω για τον Χάιντριχ, μπορούσα να δουλέψω για οποιονδήποτε. Δεν θα έλεγα

ότι υπήρξαμε ποτέ φίλοι ο Νέμπε κι εγώ. Τα πηγαίναμε καλά όμως, αν και ουδέποτε κατάλαβα πώς κάποιος που συνωμότησε κατά του Χίτλερ το 1938 κατέληξε να γίνει ένας μαζικός δολοφόνος με τόσο προφανή ψυχρότητα. Ο Νέμπε προσπαθήσει να μου το εξηγήσει όταν ήμασταν στο Μινσκ. Μου είπε ότι έπρεπε να αποφεύγει τα μπλεξίματα ώσπου να βρουν αυτός και οι φίλοι του την κατάλληλη ευκαιρία για να σκοτώσουν τον Χίτλερ. Απλώς εγώ δεν καταλάβαινα με ποιο τρόπο αυτό δικαιολογούσε τη δολοφονία σαράντα πέντε χιλιάδων Εβραίων. Ούτε τότε το καταλάβαινα ούτε και τώρα.

Έπειτα από πρόσκληση του Νέμπε συναντηθήκαμε για να γευματίσουμε μια Κυριακή σε ένα σεπαρέ του Βίρτσχαους Μορλάκε, λίγο νοτιοδυτικά του Πφάουεν Ίνζελ, στο Βάνζεε. Με την ωραία υπαίθρια μπιραρία και την ορχήστρα του, έμοιαζε περισσότερο βαναρικό παρά πρωσικό και οι Βερολινέζοι σύχναζαν πολύ εκεί τα καλοκαίρια. Κι αυτό το καλοκαίρι δεν αποτελούσε εξαίρεση. Ήταν μια όμορφη μέρα και κανείς από τους δυο μας δεν φορούσε στολή. Ο Νέμπε φορούσε κοστούμι με γιλέκο και παντελόνι στενό στα γόνατα από καρό τουίντ σε ανοιχτό γκριζό χρώμα, με κουμπιά και μυτερά πέτα. Με τις γκριζωπές κάλτσες και τα καλογουαλισμένα καφέ παπούτσια του έμοιαζε έτοιμος να κυνηγήσει πουλιά και μακάρι να το έκανε κιάλας. Εγώ φορούσα το καλοκαιρινό μου κοστούμι, δηλαδή το ίδιο ριγέ κοστούμι με γιλέκο που φορούσα και το χειμώνα, απλώς χωρίς το γιλέκο, για να συμβαδίζω με τον ζεστό καιρό. Ήμουν κομψός όσο και η ουρά ενός γλάρου, μα ούτε που με ένοιαζε.

Φάγαμε πέστροφες με πατάτες και φράουλες με σαντιγί και απολαύσαμε δύο μπουκάλια καλό κρασί Μόζελ. Μετά το γεύμα μπήκαμε σε ένα μακρουλό πλοιάριο. Ο Νέμπε με άφησε φυσικά να κωπηλατήσω λόγω της εκτεταμένης ναυτικής εμπειρίας μου, αν και μάλλον έπαιξε ρόλο και το γεγονός ότι εγώ ήμουν απλός λοχαγός ενώ αυτός στρατηγός, και όσο εγώ έκανα κουπί, αυτός

κάπνιζε ένα χοντρό πούρο Αβάνας και κοιτούσε τον άψογο, πρωσικό ουρανό σαν να μην είχε την παραμικρή έννοια στο μυαλό του. Ίσως και να μην είχε. Η συνείδηση ήταν μια πολυτέλεια στην οποία μπορούσαν να αντεπεξέλθουν μονάχα ελάχιστοι αξιωματούχοι των Ες Ες και της Ασφάλειας. Το Βάνζεε θύμιζε ιμπρεσιονιστικό πίνακα ειδυλλιακού τοπίου στον Σηκουάνα, πάνω στην αλλαγή του αιώνα, από αυτούς που μοιάζουν σαν να έχουν γεμίσει σπυριά. Υπήρχαν κανό και βάρκες, ιστιοφόρα και μονοκάταρτα, αλλά ούτε ένα σκάφος που απαιτούσε βενζίνη: πιο δυσεύρετη ακόμα κι από το αλκοόλ ή τα χάπια ήταν η βενζίνη. Τριγύρω υπήρχαν και πολλές νεαρές γυναίκες – ένας ακόμα λόγος που άρεσε το μέρος στον Νέμπε –, όμως νέοι άντρες δεν υπήρχαν, είχαν όλοι τους στρατευτεί και μάλλον πάσχιζαν να κρατηθούν στη ζωή κλεισμένοι σε κάποιο μπουντρούμι στη Ρωσία. Οι γυναίκες στις μακρόστενες βάρκες φορούσαν λευκά φανελάκια και απίστευτα μικροσκοπικά σορτσάκια, πολύ προτιμότερα από τους κορσέδες και τα φουρό, αφού αποκάλυπταν στήθη και πισινούς σε όποιον ενδιαφερόταν για ένα τέτοιο θέαμα, όπως εγώ. Μαυρισμένες, δυναμικές και ενίοτε ερωτιάρες. Τι πιο ανθρώπινο από το να λαχταρούν την προσοχή των αντρών, όπως κι εγώ λαχταρούσα να τους τη δώσω με την πρώτη ευκαιρία! Κάποιες κωπηλατούσαν πλάι μας για λίγο και άνοιξαν κουβέντα, ώσπου κατάλαβαν την ηλικία μας. Εγώ ήμουν σαράντα και ο Νέμπε κόντευε μάλλον πενήντα. Ωστόσο ένα κορίτσι τράβηξε την προσοχή μου. Γειτόνισσά μου ήταν. Ήξερα πως την έλεγαν Κίρστεν και δίδασκε στο Γυμνάσιο Φίχτε στην Έμζερ Στράσε. Έτσι που την κοιτούσα να κωπηλατεί, αποφάσισα να πηγαίνω συχνότερα στην Έμζερ Στράσε και ίσως χάρη σε μια ευτυχή συγκυρία να την ξανασυναντούσα. Όταν πια εκείνη και οι λυγρές φίλες της απομακρύνθηκαν, εγώ συνέχισα να έχω το νου μου στη βάρκα τους για καλό και για κακό, ποτέ δεν ξέρεις πότε θα πέσει στο νερό ένα όμορφο κορίτσι και θα χρειαστεί να το σώσεις.

Ένας άλλος λόγος που άρεσε στον Νέμπε το Βάνζεε ήταν επειδή εκεί ήσουν απολύτως βέβαιος ότι κανείς δεν κρυφάκουει τις συζητήσεις σου. Μετά τον Σεπτέμβριο του '38 και την αποτυχημένη συνωμοσία του Όστερ, στην οποία είχε παίξει σημαντικό ρόλο, ο Νέμπε υποψιαζόταν ότι τον υποψιάζονται, γενικώς και αορίστως, όμως σ' εμένα μιλούσε πάντα πολύ ανοιχτά, ίσως επειδή γνώριζε ότι με υποψιάζονται ακόμα περισσότερο. Ήμουν ο καλύτερος φίλος που θα μπορούσε να έχει ποτέ ο Νέμπε. Από εκείνους τους φίλους που κάλλιστα θα τους παρέδιδες στην Γκεστάπο δίχως δεύτερη σκέψη, για να σώσεις το τομάρι σου.

«Σ' ευχαριστώ για το γεύμα», είπα. «Είχα καιρό να πιω τόσο καλό κρασί».

«Τι νόημα έχει να είσαι αρχηγός της Κρίπτο αν δεν μπορείς να βρεις και μερικά επιπλέον κουπόνια φαγητού και ποτού;» είπε.

Τα κουπόνια ήταν απαραίτητα για το σύστημα σίτισης της Γερμανίας, που γινόταν ολοένα αυστηρότερο, ιδίως αν ήσουν Εβραίος.

«Και μην ξεχνάς πως ό,τι φάγαμε ήταν ντόπιο», πρόσθεσε. «Πέστροφες, πατάτες, φράουλες. Αν δεν βρίσκαμε τέτοιο φαγητό στο Βερολίνο μέσα στο καλοκαίρι, τότε καλύτερα να παραδινόμασταν από τώρα. Δεν θα είχε νόημα η ζωή».

Αναστέναξε και φύσηξε ένα συννεφάκι καπνού στον ουρανό πάνω από το ασημόγκριζο κεφάλι του.

«Καμιά φορά ξέρεις έρχομαι εδώ και παίρνω μια βάρκα μόνος μου, τη λύνω και έπειτα πλέω στη λίμνη δίχως καν να σκέφτομαι πού πάω».

«Δεν έχεις να πας και πουθενά. Σ' αυτή τη λίμνη».

«Το λες σαν να είναι κακό, Μπέρνι. Όμως έτσι είναι οι λίμνες, αυτή είναι η φύση τους. Υπάρχουν για να τις κοιτάς και να τις απολαμβάνεις και όχι για πρακτικά πράγματα σαν κι αυτό που υπονοείς».

Ανασήκωσα τους ώμους, σήκωσα τα κουπιά και κοίταξα τα ξεστά νερά.